

Strandskolan 5-9
956 81 Överkalix

2009-09-25

1 (20)

Dnr: 00-2008:474

Gymnasieskolan
956 81 Överkalix

Överkalix kommun
Skolförvaltningen/skolchef
956 81 Överkalix

Utbildning för nyanlända elever

Kvalitetsgranskning av Överkalix kommun, Strandskolan och Gymnasieskolan i Överkalix kommun

Sammanfattande bedömning

- Skolinspektionen bedömer att Överkalix kommun har ett intressant integrationsarbete på gång. Granskningen visar på flera positiva exempel där främjande och lösningsinriktade förhållningssätt uttrycks.
- Skolinspektionen bedömer att det finns en bristande kartläggning av elevers kunskaper och erfarenheter vilket försvårar möjligheten att individanpassa undervisningen och för eleverna att få tillgång till alla ämnen.
- Skolinspektionen bedömer att Överkalix kommun måste utveckla ett systematiserat kvalitetsarbete där skolgången för nyanlända och flerspråkiga elever tydliggörs.
- Skolinspektionen bedömer att Överkalix kommun arbetar fram gemensamma riktlinjer för mottagande av nyanlända elever, samt att rutiner och riktlinjer är kända av skolans personal.
- Skolinspektionen bedömer att Överkalix kommun ger elever som är i behov av det stöd för att kunna tillgodogöra sig undervisningen.
- Skolinspektionen bedömer att Överkalix kommun stärker förutsättningarna för elevers tillgång till modersmålsundervisning, studiehandledning på modersmålet och svenska som andra språk efter gällande kursplan.
- Skolinspektionen bedömer att Överkalix kommun behöver förbättra informationen till elever och föräldrar om t.ex. rätten till modersmålsundervisning och studiehandledning.

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av utbildning för nyanlända elever under perioden januari till juni, 2009. Granskningen av Överkalix kommun, Strandskolan årskurs 5-9 och Gymnasieskolan i Överkalix kommun ingår i detta projekt.

Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens rapport "Utbildning för nyanlända elever".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen och projektplanen för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar ska bidra till förbättrad måluppfyllelse genom att tydliggöra behov av utveckling inom prioriterade områden, så att skolor, övriga verksamheter och huvudmän ges förutsättningar för att genomföra förbättringar. Huvudsyftet är att granska hur lärare, rektorer och huvudmän tar sitt ansvar för undervisningens kvalitet, med fokus på elevernas kunskapsresultat.

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar initieras med utgångspunkt i en nationell risk- och väsentlighetsanalys. Med denna som grund inriktas kvalitetsgranskningen mot områden i behov av förbättring samt görs ett urval av huvudmän och skolor som granskas utifrån i förväg fastställda perspektiv och frågeställningar.

Tidigare studier har visat att många av de lärare och skolledare som möter nyanlända elever har ett djupt engagemang och en stor öppenhet mot eleverna och deras vårdnadshavare. Men nyanlända elever får ändå inte alltid en utbildning som är likvärdig och heller inte alltid anpassad till elevens individuella behov och förutsättningar. Det råder skillnader mellan kommuner i sätt att organisera och genomföra utbildningen och måluppfyllelsen är generellt sett låg. Forskning och tidigare inspektioner visar att den utbildning nyanlända elever får inte alltid är anpassad till elevens individuella behov och förutsättningar. Nyanlända elever får ofta ensidigt ägna sig åt att lära sig svenska som andraspråk medan tillgång till andra ämnen många gånger är begränsad. Erfarenheter från inspektion visar också att eleverna inte heller erbjuds undervisning i modersmålet eller studiehundledning i modersmålet i tillräcklig utsträckning. Många nyanlända elever upplever enligt tidigare studier svårigheter i kontakten med andra elever och att bli en del av den sociala gemenskapen i skolan.

Skolinspektionen har därför valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning mot kommunens och skolornas insatser för att nyanlända elever ska få en likvärdig utbildning med god kvalitet. Totalt har 14 kommuner och 34 grund- och gymnasieskolor i landet granskats.

Resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning redovisas dels i en sammanfattande rapport, dels i rapporter/beslut med bedömningar för varje granskad kommun och i vissa fall även skolor, där Skolinspektionen tar ställning till om kommunen uppfyller skolförfattningarnas krav och med vilken kvalitet undervisningen bedrivs. I de fall behov av åtgärder framkommit, ansvarar kommunen för att åtgärder vidtas som syftar till förbättring.

Överkalix kommun har ingått i kvalitetsgranskningen och resultatet redovisas i detta beslut. Underlaget till beslutet består av dokument från kommunen, Strandskolan årskurs 5-9 och Gymnasiekolan, samt av information som samlats in vid intervjuer den 17 till 18 mars. I kommunen och skolorna genomfördes intervjuer med skolchef,

rektorer samt ett urval av lärare och elever. Beslutet grundar sig även på annan information som finns inom Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material. Företrädare för kommunen och skolorna har beretts möjlighet att sakgranska vad som framkommit vid granskningen. Ansvariga för kvalitetsgranskningen i Överkalix kommun har varit undervisningsråden Anna Davis och Annacarin Nilsson.

Fråge-/granskningsområden

Skolinspektionen har granskat två olika frågeområden med underliggande delfrågor.

1. Hur är det att vara nyanländ elev i skolan?

Fokus i denna kvalitetsgranskning har varit att granska skolornas förmåga att genom en individuell planering anpassa undervisningen till varje elev samt i vilken utsträckning skolorna utgör en trygg miljö med inriktning mot lärande. I de fall granskningen finner att kommunen/skolan lyckats möta elevens behov på ett bra sätt har också undersökts vad som gjort att de lyckats. I motsvarande fall har undersökts vilka hinder som finns. De väsentligaste frågorna inom detta område har varit:

Hur arbetar skolans lärare för att skapa förtroendefulla kontakter samt för att nyanlända elever ska införlivas i skolans gemenskap?

Hur har elever upplevt mottagandet och den individuella planeringen i skolan?

I detta sammanhang har även undersökts hur kommunens strategier för de nyanlända ser ut, hur samverkan mellan olika berörda parter i samhället fungerar och i vilken utsträckning skolan har fungerande rutiner för mottagande och skolintroduktion. Vidare har eventuell förekomst av kränkningar undersökts.

2. I vilken mån är undervisningen för nyanlända elever ändamålsenlig?

Huvudfokus inom detta område har varit på vilket sätt man kan se att undervisningen är organiserad utifrån varje nyanländ elevs behov och förutsättningar, om skolan validerar elevens kunskaper och utformar undervisningen så att eleven får fortsätta att utvecklas från sin nivå. Det har också varit viktigt att undersöka vilken kompetens personalen som undervisar de nyanlända har när det gäller språkutveckling samt hur kommunen gör för att få den kompetens som behövs. Följande frågor har varit centrala:

Hur är undervisningen upplagd för att eleven så snart som möjligt ska komma in i svenska samhället och tillägna sig en funktionsduglig svenska?

I vilken utsträckning får eleverna möjlighet att utveckla sina kunskaper i samtliga ämnen?

Hur anpassas undervisningen efter elevernas förkunskaper i olika ämnen?

I vilken utsträckning använder skolan läromedel som gynnar elevernas språkutveckling?

Vilken kompetens har lärarna?

Inom detta område har också granskats hur kommunen samordnar sina resurser, om skolan har tydliga rutiner för vem som har ansvar för elevens undervisning, i vilken utsträckning kommunen satsar på modersmålsundervisning. Även frågor om hur skolan och kommunen följer upp elevernas kunskapsutveckling och använder resultaten som grund för analys och omprövning av mål och metoder har behandlats.

Definition

Skolinspektionen har använt följande definition inom denna kvalitetsgranskning:

Med nyanlända elever avses elever som inte har svenska som modersmål och inte heller behärskar det svenska språket och som anländer nära skolstarten eller under sin skoltid i grundskolan, gymnasieskolan eller motsvarande skolformer.

Granskningen omfattar elever som anlänt till skolan under år 2008 och 2009.

Beskrivning av kommunen och besökta skolor

Överkalix kommun ligger i Norrbottens län och tillhör med sina 4 000 invånare kommungruppen "Glesbygdskommuner". Kommunen har ringa erfarenhet av att ta emot personer som har utländsk bakgrund¹ eller är nyanlända. Man har dock vid enstaka tillfällen haft anhöriginvandring, till exempel från Thailand och har genom sitt geografiska läge särskilda erfarenheter av nationella minoritetsspråk som meänkieli, finska och samiska.

Genom ett avtal som Överkalix kommun tecknat med migrationsverket år 2006 har kommunen fått i uppdrag att ta emot ett 30-tal kvotflyktingar. Kvotflyktingarna har kommit från Latinamerika och Kongo. Ett avtal har också slutits om mottagande av ensamkommande barn, bland annat från Irak, Afghanistan, Jemen, Kongo och Somalia.

Överkalix kommun har sedan år 2007 en ny skol- och ledningsorganisation. Barn- och utbildningsnämnden med verksamhetsansvarig skolchef ansvarar för kommunens förskoleverksamhet, barnomsorg, grundskola, obligatorisk särskola, gymnasieskola, komvux och Svenska för invandrare (SFI). I förvaltningsledningen ingår också tre rektorer med olika ansvarsområden. Den kommunala skolverksamheten är väl samlad, vilket innebär att det inom samma område finns barn från förskola till vuxenstuderande. I närheten av skolområdet finns också en fristående skola, med vilken det bedrivs visst samarbete.

Nyanlända elever, som varit föremål för denna kvalitetsgranskning, har sin skolgång vid Strandskolan, årskurs 5-9, och Gymnasieskolan. Vid Strandskolan går 160 elever, varav 15 har ett annat modersmål än svenska. Antal nyanlända elever vid Strandskolan är 10 vid inspektionstillfället. Vid Gymnasieskolan går 105 elever, varav 20 har ett an-

¹ SCB definierar personer med utländsk bakgrund som utrikesfödda samt inrikesfödda med båda föräldrar födda utomlands.

nat modersmål än svenska. Antal nyanlända elever vid gymnasiet är 20 vid inspektionstillfället.

Grundskolan i Överkalix kommun har tagit emot nyanlända elever på olika sätt, dels har eleverna kunnat gå direkt ut i ordinarie klass med någon form av stöd, dels har de kunnat gå i så kallad förberedelseklass ett antal månader med möjlighet att tidigt delta i praktisk estetisk verksamhet. Förberedelseverksamheten startades upp hösten 2008.

Elever vid gymnasiet går Individuell introduktionskurs för invandrare inom ramen för det individuella programmet (IVIK) med målet att bli behöriga till gymnasieskolans nationella program. Inom gymnasiet i Överkalix erbjuds fem nationella program, samt ett individuellt program (IV). I samverkan med andra kommuner i regionen erbjuds sammanlagt 15 nationella program. Introduktionen av nyanlända elever präglas av en nära samverkan med kommunens flyktingmottagning.

Skolansvariga uppger att de utifrån den lilla kommunens sammanhang känner sig som pionjärer i arbetet med att ta emot nyanlända elever. Man ser stora utvecklingsmöjligheter liksom stora utmaningar i mottagandet, i vilket barn och unga kan ha mycket skilda skolbakgrunder och erfarenheter. I den mån det är möjligt eftersträvas flexibla lösningar för att använda resurser på bästa sätt.

Skolinspektionens iakttagelser

Huvudmannens ansvar

Skolinspektionens granskning har visat att det finns stort engagemang hos personalen som arbetar nära de nyanlända eleverna. I intervjuer framträder synen på eleverna som en resurs, och viljan att ta emot dessa på ett bra och värdigt sätt. Flertalet lärare har en pedagogisk utbildning medan formell behörighet i svenska som andra språk är begränsad. Det råder också stor brist på modersmållärare. I samtal med personal påtalas behovet av ökad beredskap och kompetens generellt i skolorna, både vad gäller kulturkunskap och kunskap om andraspråksinläring. "För att kunna undervisa i svenska som andraspråk måste man ha utbildning i ämnet", uttrycker en av lärarna. Möjligheterna till kompetensutveckling uppges samtidigt vara ytterst begränsade då kommunen behöver göra stora ekonomiska besparingar i verksamheten.

Enligt skollagen² är kommunen skyldig att för undervisningen använda personal som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva. Skolinspektionen bedömer att Överkalix kommun i ökad utsträckning bör arbeta för att tillgången till utbildad personal förbättras. För nyanlända och flerspråkiga elever behövs en särskild tillgång till modersmållärare och svenska som andraspråklärare. Därtill är det viktigt att stärka kompetensen generellt i organisationen så att nyanlända och flerspråkiga elever får den utbildning de har rätt till. Alla lärare behöver till exempel kunna förstå sitt ämne i relation till vad lärande på ett andraspråk innebär och hur man kan

² 2 kap. 3 § skollagen

arbeta språkutvecklande för att främja elevers lärande i alla ämnen. Enligt Skolinspektionen är det också centralt att kunskapen om de regelverk som gäller för nyanlända elever förbättras bland berörda på alla nivåer. Speciellt betydelsefulla är de bestämmelser som gäller skolans likvärdighet, elevens tillgång till utbildning, samt utbildningens anpassning till elevens individuella behov.

Skolinspektionen konstaterar att det finns rutiner för mottagande i skolorna, om än inte skriftligt fastställda. Dessa bygger i hög grad på enskilda lärares och rektorers initiativ, erfarenheter och kunskaper. Kommunen däremot har inga övergripande och gemensamma riktlinjer för mottagande av nyanlända och flerspråkiga elever. I samband med inspektionstillfället presenteras dock ett förslag på rutiner för mottagande av nyanlända för grundskolan. Dessa utgår från rekommendationer i Allmänna råd för nyanlända elevers utbildning 2008. Skolinspektionen bedömer att kommunen bör ta ett samlat ansvar i mottagandet av nyanlända elever, och i enlighet med allmänna rådet utarbeta riktlinjer för mottagande som gäller för samtliga verksamheter. Kommunen bör också se till att rutiner och riktlinjer är kända av skolans personal.

I kommunen har integrationsuppdraget i skolorna en framträdande plats. Nyanlända elever ska så tidigt som möjligt delta i skolans reguljära verksamhet för att snabbare integreras i samhället. Granskningen visar på flera positiva exempel där integrationssträvanden gett goda resultat. Det visar sig i främjande och positiva förhållningssätt bland lärare och skolläda, och bland elever som själva uppger att de trivs i skolan och fått svenska kamrater. På kommunledningsnivå beskrivs att de nyanlända är "våra nya Överkalixbor". Däremot uppfattar Skolinspektionen att kunskapsuppdraget inte är lika tydligt i alla verksamheter. Bland annat uppges att elever inledningsvis kan få "sitta av" lektioner då det bedöms vara minst lika viktigt att stärka de sociala relationerna. Granskningen visar också på stora brister avseende kartläggningen av elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter, vilket i sin tur leder till svårigheter att individanpassa elevernas undervisning. Skolinspektionen konstaterar vidare att elever inte ges tillräckliga förutsättningar för att lära sig både svenska språket och utveckla sina ämneskunskaper. På grund av bristande kunskaper i svenska begränsas elevernas möjligheter till lärande och kunskapsutveckling. Det framgår tydligt av granskningen. Eleverna har därtill varierad tillgång till stöd i undervisningen. Skolledningen uppger dock att man idag har ett ökat fokus på nyanlända elevers kunskapsmål.

Skolinspektionen bedömer att kommunen behöver ta ett samlat ansvar för alla elevers utbildningsbehov. Huvudmannen och skolan har en skyldighet att ge varje elev förutsättningar att nå målen för utbildningen. I det arbetet ingår att ge elever som är i behov av stöd för att kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Kommunen bör också i dialog med skolornas personal precisera ett tydligt uppdrag om hur verksamheten för nyanlända elever ska organiseras, planeras och genomföras, samt hur den ska följas upp och utvärderas. Vad som främjar alternativt inte främjar elevernas lärande och kunskapsutveckling bör kontinuerligt belysas. I Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever³ anges att målet är att främja individens utveckling så att

³ Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (SKOLFS 2009:15)

hon/han så tidigt som möjligt når ett optimalt lärande, känner delaktighet i svensk skola och samhällsliv, samt kan göra egna aktiva val. Att tidigt få lyckas i skolarbetet är en viktig framgångspekt.

Av granskningen framgår att det tidigare funnits stora sociala bekymmer avseende mottagandet av ensamkommande barn och unga. Det har förekommit bråk och skärmytslingar, såväl bland svenskfödda ungdomar och nyanlända som bland olika etniska grupper (bland nyanlända). Lärare uppger att kränkningar har riktats mot elever från afrikanska länder. Bland eleverna berättas att fönsterrutor slagits sönder på den förläggning där de bor. Inom skolorna har man dock arbetat aktivt för att motverka och förebygga bråk och kränkningar. Bland lärare pratas om bemötande utan rädslor och på skolledningsnivå konstateras att man inte accepterar kränkningar, vilket också medfört att relationerna förbättrats. Förutom små incidenter kring ensamkommande barn och unga uppger skolchefen att bemötande och integration fungerar bra. I samtal med elever vid IVIK, varav merparten är ensamkommande, uppges att de ibland känner av negativa attityder från omgivningen, både i skolan och i samhället. Folk kan säga elaka saker utan att tänka sig för, uppger några elever.

Skolinspektionen bedömer att Överkalix kommun har ett aktivt värdegrundsarbete, men att man inte nått ända fram i sina ambitioner. Därför är det viktigt att kommunen fortsätter sina ansträngningar för att förbättra lärandemiljön i skolorna. Att i ökad grad stärka möjligheterna för möten mellan svenskfödda och utlandsfödda elever är ett centralt område. Skolinspektionen vill i sammanhanget uppmärksamma Överkalix kommun på ny lagstiftning som gäller från och med januari 2009, i vilken skyldigheten regleras att upprätta årliga planer mot diskriminering och kränkande behandling i 14a kapitlet skollagen och i diskrimineringslagen. I det arbetet ska skolor bland annat utifrån olika diskrimineringsgrunder synliggöra aktuella frågor och utvecklingsområden så att adekvata åtgärder kan vidtas. Planerna ska vara aktiva instrument i skolors dagliga arbete.

Av granskningen framgår vidare att nyanlända elever och deras familjer endast i mindre omfattning känner till sina rättigheter i skolan. Föräldrar vet inte vad de behöver, uppger personalen. Vem som ansvarar för att informera elever och föräldrar om rätten till exempelvis modersmålsundervisning och studiehandledning är inte heller tydligt. Skolinspektionen erfar att det inte finns någon gemensam informationsstrategi i kommunen, utan att det ansvaret i praktiken ligger på enskilda lärare och rektorer. Skolinspektionen bedömer därför att kommunen måste ta ett större ansvar för att rätt information når elever och föräldrar. Även om kommunen vid tillfället inte har tillgängliga lärare i modersmålsundervisning har man fortfarande ett informationsansvar.

Kommunen måste därtill stärka förutsättningarna för att alla elever som så önskar och är berättigade till det ska ges modersmålsundervisning, att studiehandledning på modersmålet eller skolspråket ska ges till elever som behöver det, samt att elever som behöver det får läsa svenska som andraspråk efter gällande kursplan.

Viktigt att beakta är också att det tar lång tid för en elev att lära sig ett nytt språk. Forskning visar att det tar minst fem år att nå en tillräcklig god språknivå för att få full behärskning av skolspråket. Elever med svenska som andra språk står således inför en

dubbel uppgift; dels ska de komma i fatt kamraterna, dels hålla takten med dem. Genom en fortsatt utveckling av modersmålet kan elevers begreppsutveckling fortsätta utan avbrott. De riskerar därmed inte luckor i den kognitiva kunskapsutvecklingen. Att elever långsiktigt och kontinuerligt får utveckla både modersmålet och andraspråket i en medveten, planerad språkmiljö är härmed väsentlig⁴.

Skolinspektionen konstaterar vidare att kommunens uppföljningssystem av elevers resultat och måluppfyllelse är bristfällig. Situationen för de nyanlända och flerspråkiga eleverna berörs inte specifikt i kommunens kvalitetsredovisning eller annan uppföljning där det framgår i vilken mån eleverna nått de nationella målen, eller vilka förutsättningar verksamheterna haft.

Enligt skollagen⁵ och läroplanerna⁶ har huvudmannen, rektor och lärare – på var sin nivå – ansvar för att de nationella målen uppfylls och bestämmelserna följs. Det arbetet innebär en skyldighet att kontinuerligt följa upp och utvärdera såväl enskilda elevers som verksamhetens resultat för att därmed kunna sätta in adekvata åtgärder för att nå ökad måluppfyllelse. Skolinspektionen bedömer att kommunen måste utveckla ett systematiserat kvalitetsarbete där skolgången för nyanlända och flerspråkiga elever tydliggörs.

Skolornas ansvar

1 Hur det är att vara nyanländ elev i skolan?

Strandskolan

Organisation

Skolan har vid inspektionstillfället inga skriftligt fastställda rutiner för mottagande av nyanlända elever. Förslag på rutiner lämnas dock till inspektörerna under kommunbesöket. Rutinerna är utformade inom ramen för allmänna råd för utbildning av nyanlända elever 2008, och omfattar dels skrivelser om aktuell mottagandeprocess och definierade målområden. Övergripande mål är att elever får en meningsfull tillvaro i skolan och att de så snabbt som möjligt ska kunna följa den reguljära undervisningen. Sedan 2008 har kommunen en förberedelseklass som finns i en byggnad intill Strandhuset (grundskolans årskurser 5-9) i dess källarlokal. För verksamheten ansvarar en erfaren lärare som har ett stort ansvar både för mottagandet av nyanlända elever, undervisningens upplägg och innehåll och för utslussningen av elever i den reguljära undervisningen. Läraren undervisar elever i svenska som andra språk, samt ansvarar för fortsatt stöd till elever som har sin skolgång i den reguljära undervisningen.

Eleverna vistas i förberedelseklassen ett antal månader där de undervisas i "grundläggande svenska" på förmiddagarna. Så tidigt som möjligt slussas de ut i grundskole-

⁴ Myndigheten för skolutveckling, 2003

⁵ 1 kap. 12 § skollagen

⁶ Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94) och Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)

klass under eftermiddagarna där de främst har praktiskt - estetiska ämnen. Elever som Skolinspektionen talat med beskriver att det var det som hjälpt dem att lära sig språket och gjort det lättare att få svenska kamrater. Samtidigt uppges att ämnen i klassen kan vara svåra att förstå på grund av bristande kunskaper i svenskan. Lärare i den reguljära undervisningen menar också att en allt för snabb utslussning av eleverna kan vara problematisk då de inte har möjlighet eller kunskap att ge elever rätt form av stöd. Skolinspektionen uppfattar att det finns en varierad syn på hur utslussningen av elever bör ske, och hur en elev bäst får tillgång till svenska språket. Från skolledningsnivå framhålls att elever genom att snabbt komma in i klassen lär sig språket fortare. Att inte hamna vid sidan av är en framträdande hållning.

Enligt Skolinspektionen är det angeläget att skolan fortsätter bygga upp det förslag på rutiner som presenterats så att mottagandet av nyanlända och flerspråkiga elever kan stärkas i enlighet med allmänna rådets intentioner och författningarnas krav om en likvärdig utbildning för alla elever oavsett bakgrund.

Att förberedelseklassen lokalmässigt placerats vid sidan av grundskolans verksamhet kan enligt Skolinspektionen riskera att försvåra skolans integrationssträvanden och begränsa möjligheterna till samverkan mellan skolans personal. Att Strandskolan väljer organisatoriska lösningar som följer elevers behov och förutsättningar, och som ständigt kan omprövas är enligt Skolinspektionen härmed väsentligt. Skolan måste också ha en beredskap att möta varje elev, i förberedelseklass liksom i reguljär undervisning.

Värdegrund och social gemenskap

Intervjuade elever uppger att de trivs i skolan och att bemötandet från klasskompisar och lärare varit bra. De har svenska kompisar och känner sig välkomna i samhället. Några diskussioner om oskrivna regler i skolan känner de däremot inte till, utan de lär sig genom att se hur andra gör. De har inte heller hört talas om skolans likabehandlingsplan, men uppfattar att samhället hjälper till om mobbning och kränkningar sker.

Förberedelseklassens lärare har tillsammans med några av skolans språklärare en central roll i mottagandet av nyanlända elever och i integrationsarbetet. Språklärare arbetar som tolk och bjuder in elever från förberedelseklass till språkundervisning i reguljär verksamhet, tar initiativ till aktiviteter i skolan och ibland också på fritiden. Allt för att främja möten mellan skolans elever och att eleverna ska känna sig välkomna.

Av granskningen framgår också att lärare anser att mottagandet av nyanlända elever kan vara "väldigt ojämnt"; att elever behandlas olika beroende på deras bakgrunder och av vilken anledning de kommit till Sverige. Stödet elever fått från skolan är och har varit mycket olika, uppges det i samtal och enkätsvar. Det framhålls att eleverna är duktiga och motiverade och att skolsvårigheter oftast inte beror på inlärningsproblem. Problemet är att eleverna inte behärskar det svenska språket och att också utvecklingen av modersmålet "blir lidande" då de inte ges någon modersmålsundervisning. Nyanlända elever som talar samma språk som skolans språklärare får dock stöd av dessa.

Skolinspektionen ser en positiv utveckling i skolans integrations- och värdegrundsarbete. Bland intervjuad personal finns engagemang och vilja att hitta lösningar i det dagliga arbetet för att integrera eleverna och för att främja möten. Strandskolan bör enligt Skolinspektionen också fortsättningsvis arbeta för att stärka sitt värdegrundsarbete. En viktig aspekt är att alla elever uppmärksammas för sina styrkor, kunskaper och erfarenheter, en annan att alla elever ges reella möjligheter att delta i skolans verksamhet. I enlighet med läroplanens intentioner (Lpo 94) ska skolan sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära.

Skolinspektionen vill i sammanhanget uppmärksamma Strandskolan på ny lagstiftning som gäller från och med januari 2009 i vilken skyldigheten regleras att upprätta årliga planer mot diskriminering och kränkande behandling i 14a kapitlet skollagen och i diskrimineringslagen.

Gymnasieskolan

Organisation

Rektor vid gymnasieskolan ansvarar även för komvux och SFI-verksamheten. De olika verksamheterna uppges till delar vara integrerade, vilket bland annat innebär att lärarresurser kan användas mera flexibelt och att vuxna och elever ibland studerar tillsammans.

Gymnasiet har sedan år 2007 tagit emot ensamkommande barn som söker asyl, samt kvotflyktingar. Mottagande och introduktion av nyanlända genomförs i nära samverkan med kommunens flyktingmottagning. Så snart som möjligt, högst några veckor efter ankomst, deltar den nyanlända eleven tillsammans med tolk, boenderepresentant vid förläggningen och lärare vid IVIK i ett gemensamt möte. Utifrån uppgifter om elevens skolbakgrund placeras eleven vid gymnasiet i den undervisningsgrupp som anses vara mest lämplig. Några djupgående kartläggningar av elevers tidigare erfarenheter och kunskaper görs inte vid introduktionstillfället. Det ansvaret vilar mera på lärarna, enligt skolans ledning. Av granskningen framgår också att nyanlända elever som anlant tidigare ofta redan introducerat de nya kamraterna till gymnasiet genom att ta med dessa till skolan. Att elever snabbt kommer in i gymnasieskolans verksamhet är en framträdande hållning bland intervjuad personal. Rutiner för mottagande är dock inte skriftligt fastställda, vilket rektor också bekräftar.

Det organisatoriska upplägget av utbildningen är att elever placeras endera i IVIK 1 eller IVIK 2 baserat på kunskapsnivå. Placeringen uppges av rektor vara initial vilket innebär att eleverna mycket snart kan gå vidare om behovet visar sig. I samtal med lärare uppges samtidigt att ytterligare en studienivå skulle vara önskvärd som bättre passar för elever med god skolbakgrund. Efter studier i IVIK grupperna går eleverna vidare till gruppen svenska som andra språk – "SV2 gruv" (grundläggande vuxenutbildning), där de läser tillsammans med vuxna före detta SFI elever. Elever i gruppen svenska som andra språk behöver inte ha fullföljt stegen inom SFI A-D, utan har kunnat gå in i gruppen på ett tidigt stadium. SFI med olika kurser och studievägar är inte en statisk modell enligt rektor. I "SV2 gruv" läser elever efter grundskolans kursplan i svenska som andra språk och svenska som andraspråk efter vuxenutbildningens kurs-

plan. Granskningen visar att Gymnasieskolans personal har en varierad syn på i vilken grad undervisningen i IVIK styrs av kursplanen i SFI och kursplanen i svenska som andra språk. Bland annat uttrycks att den undervisning som sker i IVIK-grupperna utgår från "grundläggande svenska och inte svenska som andra språk"; att eleverna läser "SV2 i IVIK form"; att undervisningen i IVIK "kanske är en blandning mellan SFI och svenska som andra språk."

Skolinspektionen uppfattar att gymnasieskolan i sitt mottagande av nyanlända elever eftersträvar en flexibilitet i organisation och förhållningssätt för att tillgodose elevers behov av utbildning och integration. Utifrån kunskaper och erfarenheter försöker man placera elever i lämpliga gymnasiekurser parallellt med studier inom IVIK- verksamheten. Elever har också möjlighet att gå programinriktat individuellt program (PRIV), eller delta i kurser i den reguljära undervisningen i form av gymnasiepraktik. Lärare uppger att gymnasiepraktiken är ett uppskattat inslag både bland svenskfödda och utlandsfödda elever. Av granskningen framgår att gymnasiepraktiken inte är fastlagd eller systematiserad utan läggs in efter individens behov och önskemål. Enligt rektor kopplas gymnasiepraktiken till svenskan på så sätt att elever exempelvis är med på Naturkunskap A, för att sedan arbeta vidare med text och begrepp som omfattar ämnet på lektionerna i svenska.

Under introduktionstiden kan elever förutom svenska även läsa gymnasiekurser som data A, idrott och hälsa A, estetisktval – musik, samt grundläggande engelska och matematik där elever läser för behörighet till gymnasiet efter grundskolans kursplaner. Elever som intervjuats har vid granskningstillfället varit i Sverige mellan ett och ett och ett halvt år. Eleverna, som tydligt vill nå framgång i sina studier, förklarar att de vill läsa flera ämnen, "alla ämnen", och att de vill kunna visa sina kunskaper. "Jag vill ha ett bra yrke för att kunna leva i framtiden", förklarar en elev. Att lära sig svenska språket är viktigt för eleverna, men de uttrycker också en frustration i att bristande kunskaper i svenska hindrar deras ambitioner. "Språket är problemet även om man kan räkna", beskriver en elev situationen.

Enligt Skolinspektionen bör skolan säkerställa att gemensamma rutiner för mottagande finns bland skolans personal så att beredskapen ökar att kunna ta emot nyanlända elever på ett sätt som motsvarar elevers olika behov och förutsättningar. Gymnasieskolan bör också i ökad grad arbeta för att nyanlända elever ges en undervisning där de så effektivt som möjligt lär sig svenska språket och samtidigt kan fortsätta sitt lärande i andra ämnen. Av dessa skäl är det betydelsefullt att skolan kontinuerligt reflekterar över val av organisationsform och arbetssätt.

Enligt Skolinspektionen bör också Gymnasieskolan klargöra vilka kursplaner och skolformer som gäller för nyanlända elever vid gymnasiet så att eleverna tydligt vet vad som förväntas av dessa och vilka mål de ska uppnå.

När skolan väljer kursplan för nyanlända elevers studier vid IVIK är det viktigt att elevens individuella förutsättningar och mål beaktas då kursplanerna i SFI och SSA (svenska som andraspråk) har olika inriktning. Kursplanen i svenska som andra språk är inriktad på att stödja elevens språkutveckling och språkförmåga utifrån de krav som studierna i grundskolan som helhet ställer, samt som grund för fortsatta studier i gym-

nasieskolan. Kursplanen i SFI däremot är tydligt inriktad på vuxenliv i vardag, samhälle och arbetsliv för vuxna studerande som redan har ett utvecklat modersmål. För elever som till exempel planerar att arbeta direkt efter gymnasieskolan kan det vara ett bättre alternativ att läsa SFI. Det viktiga enligt Skolinspektionen är att skolan inte fastnar i generella lösningar, utan individuellt prövar vad som bäst passar utifrån elevers förutsättningar, behov och mål.

Värdegrund och social gemenskap

Ensamkommande barn som söker asyl är den till antalet största gruppen nyanlända elever vid gymnasiet. Elevernas utsatta situation uppmärksammas av skolans personal. Det berättas om svårigheter som uppstår när elever fått avslag på sin asylansökan, och om oron som finns inom undervisningsgrupperna vid sådana besked. Bland lärarna uppges också att de skulle behöva någon form av stöd för att hantera sådana frågor.

Personalen vid Gymnasieskolan arbetar aktivt för att skapa goda och förtroendefulla relationer med eleverna. Skolinspektionen erfar att stämningen är god bland elever och personal och att elever överlag trivs i klassen. Att eleverna snabbt kommer in i skola och samhälle är en central hållning bland intervjuad personal. Elever har exempelvis tidigt kunnat göra praktik i gymnasiet och tilldelats gymnasievårdar, vilket ska ha fallit väl ut. Lärare berättar att de "försöker lyfta elever" som kommer till deras lektioner, även vid mera temporära besök. Det kan handla om att på olika sätt uppmärksamma och bekräfta elevers särskilda erfarenheter vid undervisningstillfällena. Inställningen som framträder är att oavsett förkunskaper kan elever delta på något sätt. Elever vars modersmål läses som språkval har på lärares initiativ också kunnat delta vid de lektionerna, och där fått vara en resurs för klassen.

Av samtal med eleverna framgår att de mest umgås med varandra inom den egna gruppen. De uppger också att det i samhället finns negativa attityder gentemot dessa och att elever på skolan ibland talar illa om varandra. Det känns som om man inte riktigt är med i gymnasiet uttrycks det. Vidare har eleverna inte hört talas om någon likabehandlingsplan. De anser dock att lärare och rektor jobbar för en bra gemenskap.

Skolinspektionen konstaterar att Gymnasieskolan arbetar aktivt och medvetet med värdegrundsfrågor, men att man måste fortsätta sitt arbete. Gymnasieskolan måste systematiskt utvärdera och analysera de insatser som gjorts för att säkerställa att eleverna erbjuds en trygg och stimulerande lärandemiljö. Vidare bör skolan fortsätta sitt arbete med att hitta integrationsmöjligheter och mötesplatser mellan skolans elever. I integrationsarbetet kan det också vara viktigt att belysa hur ett interkulturellt synsätt skulle kunna bidra till att bygga en lärande gemenskap för alla på skolan, där ett ömsesidigt och gränsöverskridande lärande och erfarenhetsutbyte sker.

Skolinspektionen har inte tagit del av någon likabehandlingsplan som specifikt gäller för gymnasieskolans verksamhet. Den likabehandlingsplan Skolinspektionen haft tillgång till avser Skolverksamheten 2007, och är av en mera generell karaktär. Enligt Skolinspektionen måste Gymnasieskolan se till att likabehandlingsplanen är känd bland de

nyanlända eleverna, och att den är ett aktivt redskap i skolans dagliga arbete.

Skolinspektionen vill i sammanhanget uppmärksamma Gymnasieskolan på ny lagstiftning som gäller från och med januari 2009 i vilken skyldigheten regleras att upprätta årliga planer mot diskriminering och kränkande behandling i 14a kapitlet skollagen och i diskrimineringslagen.

2. Undervisningens ändamålsenlighet

Strandskolan

Undervisningens genomförande

Förberedelseklassens lokal är relativt liten, men trivsamt och utformad på ett sätt som ska uppmuntra till samtal och aktivitet. Läraren berättar att det inte alltid är lätt att hitta lämpligt undervisningsmaterial, men arbetar för att ta fram ett så konkret material som möjligt och som motsvarar nivån för grundläggande svenska. I undervisningen används också lexikon, tidningar och läroboken Mål 1, vilket är ett läromedel som i första hand riktar sig till vuxna på SFI undervisningen. Någon dator finns inte att tillgå.

Verksamheten i förberedelseklassen kan se olika ut beroende på vilka elevgrupper och behov som finns. Det berättas att man under hösten bland annat tagit emot en av elevernas familjer, att klasskamrater från den reguljära undervisningen ibland deltar för att främja möten, och att elever som går i skolans övriga verksamhet vid behov kommer till läraren för att få hjälp och stöd i svenska och olika ämnen. Elever som intervjuats uppger att de har fyra till fem pass i veckan hos läraren i förberedelseverksamheten och att de då får hjälp att förstå olika ämnen. De önskar också att de kunde få mera hjälp i svensk grammatik. I samtal med lärare och skolläda framkommer att kunskaper om skillnader mellan kursplaner i svenska och svenska som andra språk varierar. Svenska som andraspråk⁷ tycks också till delar ha karaktären av ett stödämne i skolan.

Av granskningen framgår att det i förberedelseklass och reguljär verksamhet inte görs någon fördjupad kartläggning av elevers tidigare kunskaper och erfarenheter. Det innebär att undervisningen endast i mindre omfattning kan anpassas efter elevers individuella behov och förutsättningar. Lärare uttrycker samstämmigt att de saknar bra värderings- och kartlägningsredskap. Det uppges att eleverna har mycket kunskaper med sig men att de inte får göra rätt för sig. I samtal med eleverna bekräftas att någon kartläggning inte gjorts av tidigare kunskaper, "det var som att börja från noll". Eleverna tycker dock att de får bra stöd och hjälp, men att de har svårt att hänga med på lektionerna.

Lärare beskriver att det finns begränsade resurser att kunna individanpassa undervisningen⁸ i en klass med upp till 30 elever. Viss tillgång på läromedel med enklare texter och ljudböcker finns enligt lärare och elever. Elever uppger att de i den reguljära

⁷ Bilaga till förordning om kursplaner för grundskolan (SKOLFS 200:135)

⁸ Avsnitt 1 i 1994 års läroplan för det offentliga skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)

undervisningen inte har tillgång till lexikon utan "översätter hemma vid dator" eller har klasskamrater "som försöker förklara". Skolinspektion har också sett exempel på undervisningstillfällen där elever med behov av större stöd får sitta av lektionen. I samtal med lärare uppges att elever som allt för snabbt börjar i reguljär verksamhet kan bli utelämnade i och med att de inte har tillgång till skolspråket. Det blir inget värdigt bemötande när elever inte ges möjligheter att förstå, uttrycks det bland dessa.

Nyanlända elever ges ingen undervisning i modernmålet⁹. Det finns heller ingen formell studiehandledning på modersmål eller skolspråk¹⁰. Skolan har emellertid egna språklärare med tolkuppdrag. De försöker hjälpa eleverna vid behov och kan finnas med som stöd under vissa undervisningspass, till exempel i förberedelseklassen. Intervjuade lärare pekar på behovet av studiehandledningsstöd under lektionerna så att elever ges hjälp att förstå termer och texter. Lärare uppges vidare att elever som inte når målen har åtgärdsprogram¹¹ upprättade. Elever som intervjuats känner dock inte till detta. Inte heller känner de till arbetet med individuella utvecklingsplaner¹². Skolinspektionen konstaterar att elevers stöd¹³ i undervisningen är begränsat.

Skolinspektionen har inte kunnat ta del av nyanlända elevers resultat och kunskapsuppföljning. Rektor säger sig veta läget för eleverna främst genom samtal med lärare. Hur skolan lyckas med sitt kunskapsuppdrag för nyanlända elever är enligt rektor för tidigt att uttala sig om.

Skolinspektionen bedömer att undervisningens genomförande i högre grad bör ta sin utgångspunkt i elevernas förutsättningar och behov¹⁴. Skolan bör se över möjligheterna att i varje enskilt fall bedöma vad som är mest utvecklande för eleven. I det arbetet är det viktigt att kartlägga elevens tidigare kunskaper som läs och skrivförmåga, kunskaper i modersmålet, i svenska, i andra språk samt olika ämnen beträffande begrepp, förståelse och förmåga till problemlösning. Skolinspektionen kan i förslaget på rutiner för mottagande av nyanlända också se att skolan utformat en kartläggningsmatris där elevernas kunskaper ska analyseras utifrån allmänna rådets tankegångar, vilket är positivt. Kartläggningen ska dock i enlighet med allmänna rådet omfatta elevens erfarenheter och kunskaper i alla ämnen.

Studiehandledning och ämnesundervisning på modersmålet är effektiva redskap för elevers kunskapsutveckling. I forskning uppges att kunskapsutveckling gynnas av att de begrepp som används i ämnesundervisningen befästs både på elevens modersmål och på det svenska språket. Aktuell forskning framhåller också att ett starkt modersmål och ett starkt andraspråk är viktiga förutsättningar för att elever ska lyckas i skolarbetet. Skolinspektionen bedömer att Strandskolan ska ge elever som är i behov av det studiehandledning i modersmålet. Likaså behöver skolan försäkra sig om att moders-

⁹ 2 kap. 9 § grundskoleförordningen

¹⁰ 5 kap. 2 § grundskoleförordningen

¹¹ 5 kap. 1 § grundskoleförordningen

¹² 7 kap. 2 § grundskoleförordningen

¹³ 5 kap. 1 § grundskoleförordningen

¹⁴ Avsnitt 1 i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)

målsundervisning anordnas i enlighet med författningarna. Skolan måste därtill se till att individuella utvecklingsplaner upprättas enligt förordningen.

Strandskolan bör vidare förbättra kunskapen om skillnader mellan kursplanerna i svenska som andra språk och svenska, så att eleverna ges tydliga mål att jobba emot och möjligheter till elevinflytande. Viktigt att beakta är att svenska som andra språk inte är ett stödämne till svenska, utan ett eget ämne med en egen kursplan. Kursplanen för svenska som andra språk anger bland annat att utmärkande för ämnet är att det både ska ge redskap för att tillägna sig kunskaper i andra ämnen, och hjälp att formulera och redovisa kunskaper på det nya språket. Detta utvecklar både tanke- och språkförmåga hos eleverna. Till det som är typiskt för ämnet hör att ge möjligheter att tänka och kommunicera på en kunskaps- och begrepps nivå som ofta är högre än den språkliga nivån i svenska. Härvid är samverkan med modersmål och andra ämnen viktig.

Strandskolan måste också utveckla sitt kvalitetsarbete¹⁵ så att nyanlända elevers skolsituation och måluppfyllelse systematiskt följs upp, utvärderas och analyseras. Det är nödvändigt för att adekvata åtgärder ska kunna vidtas. Eftersom Strandskolan har ett ökat antal elever med annat modersmål än svenska är det också viktigt att dessa elevers skolsituation och måluppfyllelse synliggörs i kvalitetsredovisningen.

Skolan bör därtill se över tillgången till ändamålsenlig och modern utrustning. Det gäller även val av läromedel.

Gymnasieskolan

Undervisningens genomförande

Introduktionsperioden vid IVIK syftar till att elever ska bli behöriga till skolans nationella program. Ämnen som engelska, matematik och svenska är av dessa skäl i fokus. Övriga ämnen som elever deltar i har en mera orienterande prägel. Principen är dock att alla kurser som eleverna deltar i syftar mot uppfyllelse av kursmålen oavsett om de nås under ordinarie kurstid eller senare. I samtal med skolans lärare uttrycks att det primära är att eleverna lär sig svenska och kommer in i skolan. Elever som Skolinspektionen talat med framhåller att de inte bara vill lära sig svenska, utan också i ökad omfattning vill nå lärande och kunskapsutveckling i flera ämnen.

Någon grundläggande kartläggning görs inte av elevers tidigare kunskaper och erfarenheter, vilket leder till begränsade möjligheter att kunna individanpassa undervisningen. Elever som har goda ämneskunskaper försöker man dock i ett tidigt skede flytta in i lämpliga kurser inom den reguljära undervisningen. Exempel ges på elever som kom hösten 2008 och som nu läser kurser i matematik och engelska "i skarpt läge". Några av eleverna läser också för betyg i ett av de språk som läses som språkval i skolan. Någon enstaka lärare uppger att denna vid sina lektioner gör en mera informell kartläggning av elevers kunskaper och färdigheter; muntligt och skriftligt. Enligt skolans ledning håller värderingsredskap på att utvecklas. Elever bekräftar att den kart-

¹⁵ Avsnitt 2.8 i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)

läggning som sker av deras kunskaper och erfarenheter är bristfällig och uppfattar att undervisningen ofta bedrivs på en för låg nivå. I dagläget finns inte heller individuella studieplaner¹⁶ eller åtgärdsprogram¹⁷, vilket också begränsar möjligheterna till individanpassning och stöd¹⁸. Enligt skolans ledning är dessa aktuella utvecklingsområden.

Vid inspektionstillfället har elever inte tillgång till modersmålsundervisning¹⁹ eller studiehandledning på modersmål eller skolspråk²⁰. Flera elever menar att lektionerna inledningsvis varit mycket svåra och önskar att de haft lärare som talat deras språk "så att man kan förstå". Elever som talar samma språk som skolans språklärare har dock möjligheter att få visst språkligt och kunskapsmässigt stöd av dessa. Skolans språklärare anlitas också ibland vid mottagandet av ensamkommande barn och för att stötta i klassrummet. Det uppges också att en modersmålslärare i persiska ska anställas inom kort. Att få tag i modersmålslärare med rätt kompetens är dock ofta svårt, enligt skolans rektor.

Vid inspektionstillfället sker undervisningen i sammanhållande grupper, vilket innebär att elever med olika skolbakgrunder och som vistats i Sverige olika länge undervisas tillsammans. Skolinspektionen uppfattar att elever i hög grad får en undervisning som ser likadan ut för alla oberoende av deras tidigare kunskaper och erfarenheter.

Tillgången till utrustning och adekvata läromedel varierar i skolan. I IVIK-grupperna läser elever bland annat efter Mål 2, som är ett läromedel som i första hand riktas till vuxenstuderande vid Sfi. Elever uppges att "det fortfarande efter ett år" inte finns alla läroböcker, exempelvis lexikon. "I hemmet (förläggningen) försöker jag använda internetlexikon, men när ett ord har många betydelser kan det vara svårt att veta vilket som är riktigt i sammanhanget", berättar en elev. Skolinspektionen uppmärksammar också en begränsad tillgång på datorer²¹, vilket eleverna också bekräftar. Elever tycker överlag att lärare förklarar bra, men att de ändå inte får tillräckligt med hjälp.

Skolinspektionen konstaterar brister i Gymnasieskolans kvalitetsarbete²². En närmare analys av elevernas resultat och hur det går för dessa framgår inte av granskningen. Skolans ledning bekräftar att några utvärderingar av nyanlända elevers undervisning eller utbildning inte finns i dagsläget.

Skolinspektionen bedömer att Gymnasieskolan måste utforma en undervisning som i högre grad utgår från elevers förutsättningar, behov och mål²³. Skolan bör i varje enskilt fall se över vad som är mest utvecklande för eleven. För att kunna göra detta är en allsidig kartläggning av elevers tidigare kunskaper och erfarenheter nödvändig.

¹⁶ 1 kap. 12 § gymnasieförordningen

¹⁷ 8 kap. 1 § gymnasieförordningen

¹⁸ Avsnitt 1 i 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)

¹⁹ 5 kap. 7 § gymnasieförordningen

²⁰ 8 kap. 5 § gymnasieförordningen

²¹ Punkt 2.6 i 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)

²² Avsnitt 2.6 i 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)

²³ Avsnitt 1 i Lpf 94

I enlighet med Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (2008) är det viktigt att kartlägga elevens tidigare kunskaper som läs- och skrivförmåga, kunskaper i modersmålet, i svenska, i andra språk samt olika ämnen beträffande begrepp, förståelse och förmåga till problemlösning. En god kartläggning är avgörande för att undervisningen ska kunna planeras på bästa sätt. Målet är en utbildning där nyanlända elever, endera i reguljär klass med anpassat stöd eller inom IVIK och förberedelseklass, samtidigt ges grundläggande kunskaper i svenska språket och utvecklar ämneskunskaperna. Skolinspektionen bedömer därför att Gymnasieskolan måste förbättra sitt kartläggningsarbete av elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter.

Studiehandledning och ämnesundervisning på modersmålet är effektiva redskap för elevers kunskapsutveckling. I forskning uppges att kunskapsutveckling gynnas av att de begrepp som används i ämnesundervisningen befästs både på elevens modersmål och på det svenska språket. Forskningen framhåller också att ett starkt modersmål och ett starkt andraspråk är grundförutsättningar för att elever ska lyckas i skolarbetet. Enligt Skolinspektionen ska Gymnasieskolan ge elever som behöver det studiehandledning. Skolan behöver också försäkra sig om att modersmålsundervisning anordnas i enlighet med gymnasieförordningen.

Vidare måste Gymnasieskolan se till att alla elever har individuella studieplaner och att dessa upprättas redan i samband med att de skrivs in i gymnasieskolan. I det arbetet kan det vara viktigt att fundera över hur man använder de individuella studieplanerna som ett pedagogiskt redskap.²⁴

Skolan måste också säkerställa att elever får det stöd det har rätt till. Enligt gymnasieförordningen är rektor skyldig att se till att behovet av stöd utreds. Om utredningen visar att elever behöver särskilt stöd ska rektor se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. Skolinspektionen bedömer att Gymnasieskolan upprättar åtgärdsprogram för de elever som är i behov av särskilt stöd i enlighet med förordningen.

Avslutningsvis måste skolan arbeta för att utveckla och förbättra sitt kvalitetsarbete så att nyanlända elevers måluppfyllelse, resultat och skolsituation i ökad grad kan följas och utvärderas. Eftersom Gymnasieskolan har ett ökat antal elever med annat modersmål än svenska är det också viktigt att dessa elevers skolsituation och måluppfyllelse synliggörs i kvalitetsredovisningen.

²⁴ Vid sidan av eller mitt i? Om undervisningen för sent anlända elever i grund- och gymnasieskolan, Myndigheten för skolutveckling, 2005, s 46-47.

Skolinspektionens rekommendationer/krav på åtgärder:

Områden som Överkalix kommun måste åtgärda

- Kommunen måste utveckla ett systematiserat kvalitetsarbete där skolgången för nyanlända och flerspråkiga elever tydliggörs.
- Kommunen måste förbättra informationen till elever och föräldrar om rätten till exempelvis modersmålsundervisning och studiehandledning.
- Kommunen måste stärka förutsättningarna för elevers tillgång till modersmålsundervisning, studiehandledning på modersmål eller skolspråk, samt svenska som andra språk efter gällande kursplan.
- Kommunen måste se till att kunskapen om de regelverk som gäller för nyanlända och flerspråkiga elever förbättras bland berörda på alla nivåer. Speciellt betydelsefulla är de bestämmelser som gäller skolans likvärdighet, elevens tillgång till utbildning, samt utbildningens anpassning till elevens individuella behov.

Skolinspektionen rekommenderar att Överkalix kommun:

- I ökad utsträckning inventerar behov av och tillgång på modersmålslärare och lärare i svenska som andra språk.
- Tillsammans med skolorna förbättrar möjligheterna till kompetensutveckling för lärare som undervisar nyanlända elever.
- Enligt allmänna råd för nyanlända (2008) har riktlinjer för mottagande av nyanlända som gäller för samtliga verksamheter, samt ser till att rutiner och riktlinjer är kända av skolans personal.
- Tar ett samlat ansvar för alla elevers utbildningsbehov. I det arbetet ingår att ge elever som är i behov av det stöd för att kunna tillgodogöra sig utbildningen.
- I dialog med skolors personal preciserar ett tydligt uppdrag för hur verksamheterna för nyanlända ska organiseras, planeras och genomföras, samt följas upp och utvärderas.

Områden som Strandskolan måste åtgärda

- Strandskolan måste upprätta åtgärdsprogram för de nyanlända elever som är i behov av särskilt stöd.
- Strandskolan måste upprätta individuella utvecklingsplaner för samtliga elever.
- Strandskolan ska ge elever som behöver det studiehandledning på modersmålet eller skolspråket, samt försäkra sig om att modersmålsundervisning anordnas i enlighet med grundskoleförordningen.
- Strandskolan måste tillse att kartläggningen av elevers kunskaper och erfarenheter omfattar alla ämnen.

- Strandskolan måste förbättra sin uppföljning och dokumentation av nyanlända elevers kunskapsutveckling.

Skolinspektionen rekommenderar att Strandskolan:

- Fortsätter att bygga upp gemensamma rutiner för mottagande så att beredskapen ökar att ta emot nyanlända elever på ett adekvat sätt.
- Har beredskap att förändra sin organisation.
- I undervisningens genomförande i högre grad tar sin utgångspunkt i elevers förutsättningar och behov.
- Förbättrar kunskapen om skillnaderna mellan kursplanerna i svenska som andra språk och svenska.
- Förbättrar tillgången till ändamålsenlig och modern utrustning, samt läromedel.

Områden som Gymnasieskolan måste åtgärda

- Gymnasieskolan måste se till att samtliga elever har individuella studieplaner, och att de upprättas i samband med att de skrivs in i gymnasiet.
- Gymnasieskolan måste säkerställa att elever får det stöd de har rätt till. I det arbetet ingår att åtgärdsprogram upprättas för de elever som är i behov av särskilt stöd.
- Gymnasieskolan ska ge elever som behöver det studiehjälp på modersmålet eller skolspråket, samt försäkra sig om att modersmålsundervisning anordnas i enlighet med gymnasieförordningen.
- Gymnasieskolan måste se till att likabehandlingsplanen är känd bland nyanlända elever, och att den är ett aktivt instrument i skolans dagliga arbete.
- Gymnasieskolan måste förbättra sitt kartlägningsarbete av elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter.
- Gymnasieskolan måste utveckla och förbättra sitt kvalitetsarbete avseende nyanlända elevers måluppfyllelse och skolsituation.

Skolinspektionen rekommenderar att Gymnasieskolan:

- Säkerställer att gemensamma rutiner för mottagande finns bland skolans personal så att beredskapen ökar att kunna ta emot nyanlända elever på ett adekvat sätt.
- Kontinuerligt reflekterar över val av organisation och arbetssätt.
- Tydliggör vilka kursplaner som gäller för eleverna.
- Fortsättningsvis förbättrar sitt värdegrundsarbete.

Uppföljning

Skolinspektionen följer upp detta krav på åtgärder inom sex månader från beslutsdatum. **Senast inom sex månader från dagen för beslutet, dvs. senast den 25 mars 2010 ska Överkalix kommun redovisa vilka åtgärder som vidtagits med anledning av beslutet.**

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson
Avdelningschef

Anna Davis
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har också deltagit enhetschef Lotta Kårlind samt undervisningsråden Iréne Sehlin, Elisabeth Fogelberg och Annacarin Nilsson.